

BARBARA ADAMCZYK¹

Akademia Ignatianum w Krakowie

ORCID ID: 0000-0002-5422-6756

PASJA PEDAGOGICZNA STREETWORKERÓW W POLSCE JAKO TOWARZYSZENIE DZIECIOM ULICY

THE EXPERIENCE OF ACCOMPANYING STREET CHILDREN AS A WAY
OF DEVELOPING POLISH STREETWORKERS' PEDAGOGICAL PASSION

Abstract

Work among children and teenagers shaped by a vagabond lifestyle and leading a life permanently inscribed in the urban space is carried out by means of streetworking, by well-prepared and trained streetworkers. This type of service may become an interesting subject of reflection, not only due to the relatively fixed values of the work's ethics, but also to ways, both positive and negative, in which both individual streetworkers and groups of streetworkers experience the undertaken work. The article presents satisfaction determinants associated with work of streetworkers among street children in Poland, being analysed within the category of pedagogical passion understood as accompaniment. This passion, according to what they claim, is directed at the children's welfare, and it is manifested in three different ways such as: help, presence in the group and, last but not least, intentional character of meetings.

Keywords: passion, pedagogical passion, street children, streetworking, accompaniment

Abstrakt

Praca w grupach dzieci i młodzieży zdefiniowanych włóczęgowskim stylem życia i utrwaloną egzystencją w przestrzeni miasta prowadzona jest metodą streetworkingu przez odpowiednio przygotowanych i przeszkolonych streetworkerów. Nie tylko względnie stałe wartości składające się na etykę pracy, ale interesująca jest również refleksja nad sposobem przeżywania pracy przez jednostki i grupy, który może być pozytywny lub negatywny. Artykuł ma na celu prezentację determinantów satysfakcji z pracy streetworkerów wśród dzieci ulicy w Polsce analizowanych w kategorii pasji pedagogicznej rozumianej jako towarzyszenie. W narracjach badanych streetworkerów jest to pasja dla dobra dzieci ulicy prezentowana w trzech formach: pomoc, obecność w środowisku oraz intencjonalność spotkania.

Słowa kluczowe: pasja, pasja pedagogiczna, dzieci ulicy, streetworking, towarzyszenie

¹ Barbara Adamczyk – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki i licencjat naukowych (kościelny) w zakresie katechetyki. Adiunkt w Katedrze Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Akademii Ignatianum w Krakowie. Pola zainteresowań naukowych: fenomen dzieci ulicy w Polsce i na świecie, streetworking, resocjalizacja w środowisku otwartym, patologie społeczne, instytucje resocjalizacyjne, wolontariat, organizacje pozarządowe. E-mail: basinia@wp.pl.

WPROWADZENIE

Pasja jest fascynującym fenomenem. To życie pełne sensu, źródło radości, wolności, poczucie spełnienia i sukcesu zakorzenione w chwili bieżącej. Coś, co popycha do poświęceń i przekraczania swoich granic, zanim człowiek znajdzie odpowiedź, dlaczego to robi. J. B. Attwood i Ch. Attwood piszą: „Kiedy zaczynasz robić to, co kochasz, to, co naprawdę jest twoją pasją, twoje życie zacznie toczyć się w kierunkach, których nawet sobie nie wyobrażałeś” (Attwood i Attwood 2011, 36).

Postawiona w tytule teza o pasji pedagogicznej streetworkerów jako kategorii badawczej w pracy z dziećmi ulicy niektórych może wprowadzić w zakłopotanie. I z taką też intencją została sformułowana, aby „wywołać zdziwienie, aby skłonić do zatrzymania się i namysłu” (Bauman 2009, 7). Bo o ile w obszarze pedagogiki, a zwłaszcza szeroko pojętej edukacji, spotyka się określenia: nauczyciel z pasją, pedagog z pasją, wychowawca z pasją, to przypisanie tego samego znaczenia semantycznego pasji streetworkera w grupach dzieci i młodzieży wykluczonych społecznie rodzi dylemat naukowy. Czy w tym drugim znaczeniu pasja nie jest utopią i wymaginowaną kategorią badawczą? Jaką pasję może oferować streetworkerowi zniewolone dzieciństwo dzieci ulicy², które stoi w opozycji do piękna, dobra i harmonii?

Pasja jest uniwersalnym atrybutem człowieka w tym sensie, że każdy może pasjonować się rzeczami, zjawiskami, życiem drugiego. Istnieje pewna tendencja, że ludzie z zachodniego kręgu kulturowego o wysokim statusie społecznym i ze względu na dostępność i intensywność zamiłowań mają większe możliwości rozwijania pasji. Jednocześnie trudno się zgodzić, że tylko kultura konsumpcji (*modus posiadania*) (Fromm 2003, 133), służąca zaspokojeniu egoizmu człowieka (Dziura 2009-2010, 273) jest optymalną przestrzenią dla kreacji pasji. Z tego właśnie powodu niniejsza refleksja wykracza poza ten niepełny sens fenomenu pasji, żeby odkryć i nadać jej nowe znaczenie. Celem niniejszego artykułu jest eksploracja pasji pedagogicznej streetworkerów, którym jest towarzyszenie dzieciom ulicy. Ubóstwo środków materialnych, jakie często jest ich udziałem, a także inne niedogodności zewnętrzne (strukturalne, społeczne, polityczne) nie osłabiają motywacji ich działań socjalno-wychowawczo-resocjalizacyjnych wśród dzieci ulicy określanych jako dzieci i młodzież pochodzące z niższych warstw społecznych.

1. PASJA JAKO KATEGORIA BADAWCZA

Pasja streetworkerów, podobnie jak obcość w pedagogicznej codzienności W. Lippitza, nie jest zjawiskiem egzotycznym, ale ujawniającym się na co dzień (Lippitz 2000, 62). Jakie znaczenie semantyczne przypisać kategorii badawczej pasji? Odwołując się do definicji słownikowych, można wskazać dwa podstawowe znaczenia: pasja jako cecha oraz pasja jako siła sprawcza działania dla kogoś/czegoś.

² Koncepcja zniewolonego dzieciństwa autorstwa W. Theissa przedstawia problemy dzieciństwa widziane w perspektywie pedagogiczno-historyczno-społecznej (Theiss 1996, 14-15).

Termin pasja jako cecha koncentruje uwagę na etymologii z języka łacińskiego: „*passio*-namiętność, cierpienie” (Tokarski 1983, 555). Pozytywny sens pasji (namiętność), który wyznacza przewodnią linię niniejszej refleksji, oznacza „silne uczucie lub entuzjizm” (Hornby 1980, 612) czy „silną skłonność/upodobanie” (Procter 1978, 793). W ramach tego znaczenia, pasja staje się regułą życia człowieka, umiejętnością ukierunkowaną na pełnię czy wreszcie przeżywaniem swojego „tu i teraz”. W tym samym kręgu znaczeniowym mieszczą się wyrazy bliskoznaczne pojęcia pasja. H. Zgólkowa wymienia: „żarliwość, namiętność, fascynacja, żywioł, zaangażowanie, zapał, entuzjizm, przejęcie, zamięłowanie, mania, upodobanie, hobby” (Zgólkowa 2000, 12).

Pasja jako siła sprawcza działania dla kogoś/czegoś jest terminem odsłaniającym kilka desygnatów. W polskich słownikach autorzy akcentują wyznaczniki działania pasjonatów: „zajmowanie się czymś z entuzjazmem” (Dunaj 2000, 289), „namiętne przejęcie się czymś” (Sobol 1997, 833) oraz „zamięłowanie do czegoś” (Zgólkowa 2000, 12). Natomiast autorzy słowników zagranicznych koncentrują się na opisie emocji pasjonata charakteryzujących ten rodzaj działania. J. Pearsall określa pasję jako intensywne pragnienie lub entuzjizm dla czegoś (Pearsall 1998, 1356). Dla J. Dubois to „skłonność czyjegoś przywiązania do tego, czego pragnie ze wszystkich sił” (Dubois 1975, 640). Natomiast N. Zingarelli nazywa pasję uczuciem mniej lub bardziej silnym, które w decydujący sposób wpływa na myśli, działania lub postawy człowieka (Zingarelli 1984, 1346).

Pasję można zatem zdefiniować jako silną namiętność człowieka, która inspiruje myśli, pragnienia, postawy, życie duchowe, przywiązanie. Wszystko po to, by stać się kimś nieprzeciętnym i nietuzinkowym w działaniu dla dobra kogoś/czegoś.

2. TOWARZYSZENIE DZIECIOM ULICY: IDENTYFIKACJA PASJI PEDAGOGICZNEJ STREETWORKERÓW

Sens pasji pedagogicznej, której najbardziej znaczących elementów poszukuje się w perspektywie teoretycznych rozważań oraz prowadzonych analiz badawczych, wyraża się w towarzyszeniu streetworkerów dzieciom ulicy. Odnosząc się do tak sformułowanej tezy, należy najpierw zdefiniować kategorię dzieci ulicy. Punktem odniesienia będzie następująca definicja: „Dzieci ulicy to dzieci poniżej 18. roku życia, przebywające w środowisku ulicy, która przejęła funkcję opiekuńczą, materialno-ekonomiczną, wychowawczą i socjalizacyjną rodziny. Towarzyszący temu proces marginalizacji we wszystkich sferach życia sprawia, że dzieciństwo i młodość tych dziewcząt i chłopców są zagrożone” (Adamczyk 2015, 33).

U podstaw prowadzonych tutaj analiz tkwi założenie, że praca streetworkerów z dziećmi ulicy przyjmuje postać streetworkingu. B. Szluz w refleksji na temat definicji streetworkingu podkreśla, że jest on „formą socjalnej pracy ulicznej, polegającą na wyjściu do danej osoby i podejmowaniu interwencji w środowisku jej przebywania, czyli poza lokalem instytucji pomocowej, jest zatem często jedyną formą pomocy niesioną tym, którzy znajdują się w trudnej, a nawet zagrażającej

życiu sytuacji” (Szluz 2014, 101). Głównym założeniem streetworkingu jest wprowadzenie osoby lub grupy (tzw. beneficjentów) z sytuacji problemowej i włączenie ich do społeczeństwa. Uszczegółowienie tego podstawowego celu znajduje się w dokumencie *Międzynarodowy przewodnik metodologiczny po streetworkingu na świecie*, w którym nakreślono pięć celów szczegółowych. Są to: 1) osiągnąć to, co nieosiągalne; 2) motywowanie i towarzyszenie; 3) edukacja społeczna; 4) działanie u podstaw oraz 5) świadomość polityczna i społeczna (Międzynarodowa Sieć Streetworkerów Społecznych 2008, 19). Realizatorami tej formy socjalnej pracy ulicznej są streetworkerzy, którzy pełnią określone role społeczne. K. Wasilewska-Ostrowska twierdzi, że „są rzecznikami osób, którym pomagają, pośrednikami między klientami a instytucjami, animatorami działań w środowisku lokalnym, towarzyszami klienta, terapeutami, doradcami” (Wasilewska-Ostrowska 2018, 97).

Streetworking kierowany do dzieci ulicy, który w tym opracowaniu odsłania się jako towarzyszenie dzieciom ulicy rodzące pasję pedagogiczną streetworkerów, zorientowany jest na pracę opiekuńczo-wychowawczo-korekcyjną w ich środowisku (podwórko, ulice, parki, dworce), czyli poza miejscem tradycyjnych placówek jak świetlice, ogniska wychowawcze. W literaturze przedmiotu M. Bernasiewicz wskazał cele streetworkingu w pracy z dziećmi ulicy. Są to cele: wychowawcze (rozwijanie aktywów wychowanka, zmniejszenie czynników ryzyka i wzmocnienie czynników chroniących), integracyjne (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu) i normatywne (uwrażliwienie na reguły i normy życia społecznego), które pokrywają się z założeniami resocjalizacji potencjalnej (Bernasiewicz 2012, 377). Szczegóły specyfiki pracy streetworkerów wyłoniono w części empirycznej na podstawie przeprowadzonych badań.

Warto zwrócić uwagę, że streetworking opiera się w swej istocie na działaniach pedagogicznych, co stanowi wyróżnik całej pracy. W takim kontekście najbardziej znaczącą (a może i decydującą) kategorią jest towarzyszenie dzieciom ulicy, którego specyfika rodzi pasję pedagogiczną streetworkerów. Towarzyszyć, w etymologii łacińskiej *companiono* (*cum-z; panis-* chleb) oznacza jeść z kimś chleb, a towarzysz to osoba jedząca wspólnie z kimś chleb (Kopaliński 1994, 270). Towarzyszenie oznacza zatem dołączenie do kogoś, aby iść razem z nim, w tym samym czasie, tam, dokąd on zmierza (Rey-Debove i Rey 1993, 15). Stając w obliczu pytania o podstawowy sens tego rodzaju towarzyszenia należy wyznaczyć mu dwa znaczenia:

a) Towarzyszenie tajemnicy *fascinosum* i *tremendum*

Tradycyjne myślenie o pasji skłania raczej do refleksji na temat tylko pozytywnych momentów w życiu człowieka w chwili rodzenia się pasji i całego procesu wrastania w pasję. Taki obraz jest jednak niepełny. W odkrywaniu pedagogicznego sensu pasji należy uczynić krok dalej i odsłonić, podobnie jak w tajemnicy wolności, nie tylko coś z *fascinosum*, ale też coś z *tremendum* (Tischner 1992, 159). Towarzyszenie dzieciom ulicy rodzi taką odmianę pasji pedagogicznej. Na jednym krańcu są obecne czynniki sprzyjające pracy streetworkera, które

biorą początek w czasie dzieciństwa (Nalaskowski 2009, 128). Są to np. podmiotowość, godność, ufność, niewinność, bezbronność dziecka. Ta perspektywa jest źródłem zafascynowania dzieciństwem dzieci ulicy. Na przeciwnym krańcu znajdują się czynniki niesprzyjające działaniom streetworkerów charakteryzujące życie dzieci ulicy w przestrzeni miasta. Są to: deprywacja podstawowych potrzeb, wykluczenie społeczne, a także czyny naruszające normy obyczajowe i prawne. Ta perspektywa jest źródłem bolesności i trwogi streetworkerów o zagrożone dzieciństwo dzieci ulicy. Dotykane tajemnicy dzieci ulicy w tym dwojakim sensie jest drogą dojrzewania pasji pedagogicznej streetworkerów.

b) Towarzystwo jako spotkanie w doświadczeniu dziecka ulicy

Znamiennym rysem towarzyszenia jest to, że wyłania się ono z doświadczenia dziecka ulicy, które oznacza miejsce egzystencji w codzienności. Doświadczenie to wiedza, umiejętności i nawyki nabywane w wyniku trwających przez całe życie kontaktów ze światem zewnętrznym (Kupisiewicz i Kupisiewicz 2009, 34). Z kolei codzienność, jak podkreśla R. Sulima, „jest zawsze «czyjaś» lub przez «coś» się uobecnia, przeniknięta doświadczeniem teraźniejszym «tu i teraz»” (Sulima 2003, 233). Dziecko ulicy, podobnie jak każdy człowiek nie może istnieć poza własnym doświadczeniem, które tworzą wydarzenia jego codziennego losu. Nawet jeśli są one nieprzewidywalne, zmienne i przygodne, to jest to zawsze indywidualne doświadczenie. W naukach społecznych o doświadczeniu codziennym (potocznym, naturalnym, życiowym) mówi się, że ma charakter jednostkowy (Bukusiński 2001, 88). Istota fenomenu doświadczenia polega na tym, że streetworkerowi wolno się do niego zbliżać poprzez próby rozumienia np. aktualnej sytuacji dziecka ulicy, ale musi mieć świadomość, że nigdy nie stanie się ono jego własnością. Aby zachować wskazany powyżej pierwotny sens doświadczenia, należy towarzyszeniu dziecku ulicy nadać charakter spotkania. Chodzi o spotkanie w sensie ontologicznym, które, jak twierdzi K. Ablewicz, „rozgrywa się w przestrzeni bezpośredniości z drugim. Owa bezpośredniość umożliwia drugiemu spotkanie mnie w moim doświadczeniu bycia człowiekiem, które toczy się i wydarza w rzeczywistości codziennego życia” (Ablewicz 2002, 93). W takim kontekście pasja pedagogiczna streetworkerów oznacza uczestnictwo w doświadczeniu dziecka ulicy naznaczone czujną obecnością. Rdzeń owej pasji, jaką są wewnętrzna siła, zapał i entuzjazm, sprawiają, że działalność streetworkerów ukierunkowana jest nie tylko na walkę z codziennymi przeciwnościami losu dzieci i młodzieży ulicy, ale może stać się inspiracją do zmiany ich przyzwyczajzeń, zachowań, a w konsekwencji do budowania własnego losu pełnego sensu istnienia.

Zarysowane fragmentarycznie propozycje identyfikacji pasji pedagogicznej streetworkerów przedstawiają, w swojej jakkolwiek ogólnikowej całości, obraz podstawowych znaczeń dla przyjętej koncepcji zniewolonego dzieciństwa. Ich dopełnienie nastąpi w prezentowanych wynikach badań. Teoria ta ukierunkowała moje myślenie koncepcyjne i empiryczne na rozumienie dzieci ulicy i pracy streetworkerów.

3. METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Zamysł prezentowanych w niniejszym artykule badań zrodził się z moich zainteresowań problematyką diagnozy zjawiska dzieci i młodzieży ulicy w kontekście krajowym i międzynarodowym (Adamczyk 2015; Adamczyk 2016). Próbując umieścić ten fenomen w szerszym kontekście, podjęłam się zadania pozyskania danych jakościowych pozwalających na interpretację oraz nadanie sensów i znaczeń pasji pedagogicznej streetworkerów. Impulsem do postawienia streetworkerom pytania o osobiste refleksje z pracy z dziećmi ulicy jest głębokie przekonanie o ich nie do przecenienia roli, zarówno w rozpoznawaniu globalnego problemu «niekochanych» dzieci i młodzieży ulicy, jak również w prowadzeniu dla nich działań socjalno-wychowawczo-resocjalizacyjnych. Dlatego podjęłam się badań jakościowych z wykorzystaniem metody wywiadu ze streetworkerami. Podczas wywiadu badany traktowany jest jako „osoba kompetentnie opowiadająca swoje życie” (Krüger 2003, 85). W odpowiedziach streetworkerów wyłania się wiele kategorii badawczych. Dla celów niniejszych badań dokonano wyboru kategorii pasji pedagogicznej w rozumieniu towarzyszenia dzieciom ulicy. Uniemożliwia to szeroki zakres prezentowania wyników badań w wyznaczonym obszarze i tym samym warunkuje wycinkową prezentację wyników badań. Kategorie wyłoniono po przeprowadzeniu wywiadów (w trakcie kodowania po transkrypcji).

Dobór grupy respondentów był celowy nieprobabilistyczny spośród tych streetworkerów w Polsce, którzy realizują programy dla dzieci ulicy z ramienia organizacji pozarządowych (fundacje, stowarzyszenia), instytucji publicznych (np. OPS) oraz kościelnych instytucji charytatywnych (np. Caritas). Badania były prowadzone w 26 miastach w Polsce. Z grupy 96 badanych wybrałam wypowiedzi 29 osób deklarujących pracę na rzecz dzieci ulicy jako pasję pedagogiczną. Badaniami objęto 16 kobiet i 13 mężczyzn w wieku od 21 do 41 lat. 25 streetworkerów posiadało wykształcenie wyższe głównie pedagogiczne, a także w takich kierunkach jak: socjologia, praca socjalna, psychologia i nauki o rodzinie, natomiast 4 osoby ukończyły szkołę średnią. Staż pracy streetworkerskiej respondentów zawiera się w przedziale od 1 miesiąca do 5 lat. Dla celów empirycznych każdemu respondentowi wywiadu zostały przypisane litera i numer oznaczający kolejną wypowiedź, co w przypadku prezentowania wypowiedzi badanych przyjmuje postać zapisu np. (S11), gdzie S – oznacza osobę streetworkera, zaś 11 – kolejność wywiadu.

4. PASJA PEDAGOGICZNA STREETWORKERÓW JAKO TOWARZYSZENIE DLA DOBRA DZIECI ULICY

Ponieważ jednym z celów streetworkingu jest towarzyszenie beneficjentom w dokonywaniu wyborów (Réseau International des Travailleurs Sociaux de Rue 2008, 19), to zapobiegawcze oddziaływania i interwencja pedagogiczna streetworkerów wobec postępującej destrukcji dzieci ulicy w ich naturalnym środowisku powinny kierować się najpierw ich dobrem zagrożonym w prawidłowym rozwoju (Olszewska-Baka i Pytka 2000, 22). Podstawowy sens towarzyszenia dzieciom ulicy w rozumie-

niu pasji pedagogicznej prezentują następujące odpowiedzi streetworkerów: „Nie zamieniłbym tej pracy na żadną inną!!!!” (S11), „To musi być pasją dla pedagoga” (S96) oraz „To jest to” (S41). Dlatego zaprezentowane zostaną wypowiedzi respondentów charakteryzujące towarzyszenie streetworkerów jako pasję dla dobra dzieci ulicy.

Dobro dziecka, które w dokumencie *Konwencja o Prawach Dziecka* określone jest w „wymiarze społecznym, duchowym i moralnym” (Konwencja o Prawach Dziecka 1989, nr 1), w przypadku dzieci ulicy pogwałcone jest w procesie ich permanentnego wykluczenia społecznego, które dokonuje się w przestrzeni miasta, poza wpływem środowisk wychowawczych (rodzina, szkoła). Ten fakt rodzi u streetworkerów pasję towarzyszenia dzieciom ulicy, która prowadzi do wewnętrznego przekonania: „Wiem, dlaczego poświęcam moje życie i czas tym osobom!” (Dudzikowa i Nowak 2015, 11). W wyznaczonym obszarze badań pasja respondentów przyjmuje trzy formy: pomoc, obecność w środowisku oraz intencjonalność spotkania.

Fundamentalnym motywem rodzenia się pasji streetworkerskiej jest zaangażowanie w pomoc dzieciom ulicy, których dzieciństwo i młodość są zagrożone. Skuteczność tej pomocy wynika ze specyfiki streetworkingu określanej jako oddziaływania polegające na akceptacji, zbudowaniu zaufania, pragnieniu nawiązania i podtrzymywania kontaktu oraz pojawieniu się więzi z człowiekiem potrzebującym pomocy (Szłuz 2014, 105). Respondenci podkreślają złą sytuację egzystencjalną dzieci ulicy, która staje się wyzwaniem dla ich działania pomimo podejmowanego trudu i braku efektów. Jeden z badanych stwierdza: „Jest to trudna praca, mało efektywna, ale jednocześnie, pracując z nimi, ma się wrażenie, że te dzieci zostały pozostawione same sobie i że nie mają innej szansy na pomoc” (S62). Inny streetworker dodaje: „Efektów nie widać od razu. Być może nie będzie ich widać nawet przez kilka lat, ale nigdy nie wiadomo, kiedy i w jaki sposób „ziarno”, które się w nich próbuję zasiewać zakiełkuje. Dlatego uważam, że trzeba próbować” (S52).

Formy pomocy zależą również od diagnozy sytuacji życiowej dzieci ulicy. Śledząc wypowiedzi badanych, można poznać pierwotną przyczynę włączających się po ulicach polskich miast bez celu, sensu i poczucia przynależności do kogokolwiek grup dzieci i młodzieży. Respondenci wskazują na zaniedbanie ze strony dorosłych: „Nie ma młodzieży złej, jest tylko młodzież zaniedbana przez dorosłych” (S67); „Są to dzieci, którym trzeba pomóc, ponieważ żyją w ograniczonym środowisku zagrożonym wykluczeniem społecznym i z ogromnym deficytem wychowawczym” (S53). Zaniedbanie dziecka oznacza niezaspokojenie potrzeb niezbędnych dla jego prawidłowego rozwoju (np. odżywianie, ubiór, schronienie, higiena, opieka medyczna, kształcenie). Jeśli przyjmie się stanowisko M. Konopczyńskiego, towarzyszenie dzieciom ulicy, które rodzi pasję ukierunkowaną na pomaganie, będzie polegać na zrozumieniu jego indywidualnych potrzeb i trudności (Konopczyński 1996, 55). Jeden ze streetworkerów wyraża to w następujących słowach: „Myślę, że każde dziecko potrzebuje akceptacji, bezpieczeństwa i miłości. Zaspokojenie podstawowych potrzeb to podstawa, aby dziecko mogło funkcjonować normalnie. Na początku ta ich normalność została zachwiana przez ich rodziców. Te ich potrzeby zostały zaniedbane, zapomniane, dlatego one wybrały

i znalazły sobie «lepszy świat» ze swoimi regułami i pomysłem na ich «dzieciństwo». Szukają ludzi i miejsc, gdzie będą akceptowane i będą czuły się bezpiecznie. Nikt im nie pokazał tej «lepszego drogi», wybrały tę, którą idzie się łatwiej» (S69).

W pracy streetworkera ogromną rolę odgrywa wiara i przekonanie o sensie tego, co robi. Skuteczność działań pomocowych (opiekuńczo-wychowawczych, terapeutycznych i resocjalizacyjnych) wobec dzieci ulicy zależeć będzie od jasno określonego celu. Chodzi o to, żeby «wyrwać je ze środowiska pełnego zagrożeń i pomóc, by zrozumiały, że są wartościowymi ludźmi i że mogą zrobić coś konstruktywnego ze swoim życiem. Dlatego potrzebni są ludzie, dla których los tych dzieci nie będzie obojętny i poprzez konkretne działania pomogą zmienić ich trudną sytuację» (S65).

Towarzyszenie dzieciom ulicy jako szczególny rodzaj pasji pedagogicznej konkretyzuje się także poprzez obecność w środowisku. W literaturze przedmiotu streetworking jest to model pomocy beneficjentom, w tym dzieciom ulicy, który polega na „dotarciu do konkretnej grupy osób w miejscach najczęściej przez nie odwiedzanych. Cechą charakterystyczną tej pracy jest zatem wychodzenie z gabinetu, poza mury instytucji do człowieka, który z różnych powodów nie korzysta z pomocy w konwencjonalny sposób» (Bałchan i Lasota 2010, 9).

Ten rodzaj zaangażowania w wypowiedziach badanych przedstawiony jest w dwóch sensach. Po pierwsze, w dosłownym tego słowa rozumieniu, oznacza szukanie dzieci i młodzieży w ich środowisku naturalnym, czyli w miejscach funkcjonowania w przestrzeni «niedomowej» (np. podwórka, klatki schodowe, parki, zakamarki osiedlowe). Oto przykładowe odpowiedzi: „jest to jedyna metoda, tj. wyjście do środowiska naturalnego tych dzieci, aby dotrzeć do dzieci ulicy» (S20); „jest to najbardziej trafna metoda pedagogiczna. Obejmuje swym działaniem dzieci, które z różnych przyczyn nie przyjdą same do żadnej instytucji» (S16); „Jest to praca wymagająca otwartości i tolerancji do tego, co spotykam na ulicy. Dzieci tam są najważniejsze, aby do nich dotrzeć wchodzi się w ich świat «podwórka» (S39). Po drugie, obecność w środowisku dzieci ulicy w ujęciu D. Queffa przypomina pracę etnografa: „Badając zastanę rzeczywistość pedagog próbuje, z jednej strony zrozumieć sposób funkcjonowania dziecka w środowisku, z drugiej – wpływ środowiska na dziecko» (Queff 2005, 125). Dotyczy ona m.in. wejścia w środowisko dzieci ulicy: „Mimo, że praca ta wymaga sporo czasu, zmiany następują bardzo wolno, to jest to najlepszy sposób, żeby im pomóc. Trzeba wejść w ich środowisko i dobrze je poznać» (S23). Obecność w streetworkingu oznacza również towarzyszenie, czyli „emocjonalne bycie z osobą wykluczoną» (Dębski i Michalska 2012, 50). Jeden z respondentów określa swoją pasję w wypowiedzi: „poczuć klimat ich przestrzeni i sytuacji życiowej, poznać wszystko namacalnie, a nie z książek. Uważam też, że praca uliczna to jedyny sposób, żeby się zbliżyć do dzieciaków tam spędzających swój czas, bo one nie przyjdą do żadnej instytucji» (S12).

Natura pasji pedagogicznej streetworkerów w towarzyszeniu dzieciom ulicy unaocznia się również jako intencjonalność spotkania. Jest to spotkanie w sensie metafizycznym i oznacza wydarzenie, które nie sprowadza się do konwencjonalnego

pozdrowienia, ale buduje relację z adresatem. Nie można go zaplanować ani przewidywać. Spotkanie jest darem, który wypływa z wolności (Gadacz 2007, 112-113).

Istota autentycznego spotkania, w narracjach respondentów, wyraża się w nawiązaniu kontaktu z dziećmi ulicy, który jest podstawowym zadaniem streetworkerów (Bielecka 2010, 18). Jego pierwotny sens to propozycja przyjęcia lub odrzucenia relacji z drugim, które dokonuje się w wolności. Przyjęcie otwiera horyzont możliwości na zmianę życia, na przekraczanie granicy swojej samotności, a odrzucenie pozostawia wychowanka w miejscu pozbawionym nadziei na „lepsze jutro”: „Kontakt z dziećmi może być naprawdę bliski i nie musi się to odbywać z pozycji wychowawcy w instytucji. Dzieci są wolne – jeśli nie mają ochoty uczestniczyć w zajęciach – po prostu na nie nie idą” (S78).

Badani, opisując swoją pracę z dziećmi ulicy, twierdzą, że mają z nimi dobry kontakt, który dodatkowo wzmacnia i rozwija ich pasję pedagogiczną. Podczas rozmów ujawnione zostały cechy prawidłowego kontaktu określające kilka postaw streetworkerów. Postawa „być dla drugiego”: „Wywiązuje się silna więź pomiędzy nim a mną. Nie pracuję długo, ale mogę już odczuć, jak ważny jest dla nich kontakt z kimś, kto ich rozumie, słucha, nie moralizuje, jest obok nich, wspiera” (S6). Postawa akceptacji: „Dzieci ulicy potrzebują Pedagogów Ulicy, którzy rozumieją system, w jakim żyją, i akceptują je takimi, jakimi są, bo przecież nie sami wybrali swój los, to tylko dzieci” (S6); postawa czujnej obecności: „Dzieci ulicy potrzebują czyjeś obecności, kogoś, kto poświęci im czas, kto ich wysłucha i pobawi z nimi. Dla innego dziecka jest to naturalne, dziecko ulicy często kogoś takiego nie ma. Wydaje mi się, że docenia, gdy ktoś taki się pojawia” (S35) oraz postawa poświęcenia czasu: „Dzieci bardzo potrzebują osoby (dorosłej), przed którą będą mogły się otworzyć i być sobą. Potrzebują wzorów do naśladowania i są wdzięczne za okazanie im dobra i poświęcanie czasu, wysłuchiwanie ich” (S52). Jedna osoba zwraca uwagę również na to, że dobry kontakt streetworkera z dzieckiem ulicy buduje i zabezpiecza relacje z jego rodziną: „Dobry kontakt z dziećmi ułatwia wejście w rodzinę i umożliwia podejmowanie pracy z rodziną” (S78).

Zaprezentowane wyniki badań dowodzą, że życie człowieka jest egzystencją doświadczającą, bo człowiek nie może istnieć poza własnym doświadczeniem i rozumieniem go (Ablewicz 1996, 55). W narracjach streetworkerów towarzyszenie doświadczeniu dzieci ulicy odsłania się jako pasja pedagogiczna, tj. pomoc, obecność w środowisku oraz intencjonalność spotkania, która rodzi się ze względu na dobro wychowanka, jakim jest jego rozwój. Zgodnie ze stanowiskiem M. Konopczyńskiego (Konopczyński 2008, 47), ten rodzaj towarzyszenia będzie polegać na tym, żeby dzieci ulicy, patrząc w przyszłość, widziały otwierające się przed nimi perspektywy społeczne.

ZAKOŃCZENIE

Można podać dziesiątki przykładów z literatury i z praktyki pedagogicznej potwierdzających tezę, że praca streetworkerów z dziećmi ulicy w Polsce (także na świecie) ma pozytywny wymiar, ale z przewagą trudności w płaszczyznach:

społecznej, finansowej, organizacyjnej czy prawnej. Te aspekty streetworkingu stałą się przedmiotem refleksji w innym opracowaniu. To, co buduje i powinno inspirować osoby pracujące z beneficjentami streetworkingu, w tym z dziećmi ulicy, jest prezentowane w niniejszym artykule jako pasja pedagogiczna. Fundamentalny sens niepowtarzalności i wyjątkowości należy wskazać w postawie wszystkich respondentów – uczestników moich badań – którzy w towarzyszeniu tajemnicy *fascinosum* i *tremendum* dzieci ulicy rodzą i rozwijają swoją pasję pedagogiczną. Dlaczego? Bo spotkanie z dzieckiem ulicy traktują jako wyzwanie, służbę i misję, które streszcza wypowiedź jednego z nich: „To moja pasja i życie” (S96).

Podjęta przeze mnie inicjatywa opisanie pasji pedagogicznej doświadczanej przez streetworkerów jest ważna z dwóch powodów. Po pierwsze, społeczeństwu potrzebna jest wiedza, kim są streetworkerzy prowadzący działania w środowisku otwartym wśród dzieci i młodzieży zaniedbanej wychowawczo. Po drugie, streetworkerom niezbędne jest zrozumienie ich pracy nie tylko poprzez działanie, odczuwanie i myślenie, ale także w refleksji nad wartością czasu zainwestowanego w dzieci ulicy.

Propozycja pasji pedagogicznej streetworkerów jako towarzyszenie dzieciom ulicy w Polsce ma kapitalne znaczenie również dla kandydatów przygotowujących się do pełnienia tego rodzaju misji w społecznościach lokalnych. Wychodząc z założenia, że ten rodzaj towarzyszenia dzieciom ulicy z reguły nie jest zadaniem łatwym, należy w modułach szkoleniowych uwzględnić nie tylko adekwatne do wykonywanej pracy metodą streetworkingu treści kształcenia i wykaz kwalifikacji zawodowych kandydatów, ale przede wszystkim wzbudzać u zainteresowanych wewnętrzną motywację działania. Ten kierunek przygotowań staje się siłą sprawczą rodzącej się pasji pedagogów, która w trudnych momentach praktyki streetworkerskiej jest czynnikiem chroniącym przed wypaleniem zawodowym czy nawet rezygnacją z zaangażowania na rzecz dzieci ulicy.

BIBLIOGRAFIA:

- Ablewicz, Krystyna. 1996. Cierpienie warunkiem wzrostu? Rozważania nad sensem bolesności życia w wymiarze pedagogicznym, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Pedagogiczne*, 25, 51-65.
- Ablewicz, Krystyna. 2002. Człowiek jako metodologiczny problem pedagogiki. *Horyzonty Wychowania*, 1(1), 85-105.
- Adamczyk, Barbara. 2015. *Dzieci ulicy w Polsce i na świecie. Definicja, typologia, etiologia*. Kraków: Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM.
- Adamczyk, Barbara. 2016. *Dzieci ulicy w Polsce i na świecie. Funkcjonowanie w przestrzeni miejskiej i strategię przystosowawcze*. Kraków: Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM.
- Attwood, Janet Bray i Chris Attwood. 2011. *Żyj z pasją. Odkryj swoje przeznaczenie*, tłum. Anna Boniszewska. Warszawa: Wydawnictwo G+J.
- Bałchan, Anna i Magdalena Lasota. 2010. *Przewodnik po streetworkingu*. Katowice-Opole: Zakład Poligraficzny Sindruk.

- Bauman, Zygmunt. 2009. *Sztuka życia*, tłum. Tomasz Kunz. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Bernasiewicz, Maciej. 2012. Streetworking (praca uliczna) wśród dzieci ulicy jako forma zapobiegania przestępczości nieletnich. W: *Profilaktyka i probacja w środowisku lokalnym*, red. Bronisław Urban i Marek Konopczyński, 377-383. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bielecka, Elżbieta. 2010. Tradycyjne i innowacyjne metody interwencji społecznej. *Pedagogika Społeczna*, 2, 7-28.
- Buksiński, Tadeusz. 2001. Doświadczenie w naukach społecznych. W: *Doświadczenie*, red. Tadeusz Buksiński, 63-97. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Dębski, Maciej i Anna Michalska. 2012. *Podręcznik streetworkera bezdomności*. Gdańsk: Pomorskie Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności.
- Dubois, Jean. 1975. *Dictionnaire du français contemporain*. Paris: Librairie Larousse.
- Dudzikowa, Maria i Marian Nowak. 2015. Wprowadzenie. W: *O pasjach cudzych i własnych – profesorowie*, red. Maria Dudzikowa i Marian Nowak, 7-12. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Dunaj, Bogusław. 2000. *Słownik współczesnego języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo SMS.
- Dziura, Małgorzata. 2009-2010. Kultura konsumpcji. *Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL*, 5-6(2), 271-286.
- Fromm, Erich. 2003. *Mieć czy być?*, tłum. Jan Karłowski. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Gadacz, Tadeusz. 2007. *O umiejętności życia*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Hornby, Albert Sydney. 1980. *Oxford advanced learner's Dictionary of current English*. Oxford: Oxford University Press.
- Konopczyński, Marek. 2008. *Metody twórczej resocjalizacji. Teoria i praktyka wychowawcza*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Konopczyński, Marek. 1996. *Twórcza resocjalizacja: wybrane metody pomocy dzieciom i młodzieży*. Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej; Editions Spotkania.
- Konwencja o Prawach Dziecka 1989 przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 roku.
- Kopaliński, Władysław. 1994. *Słownik wyrazów obcych i zwrotów językoznawczych z almanachem*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Krüger, Heinz-Herman. 2003. Koncepcje i metody badań biograficznych w naukach o wychowaniu. W: *Jakościowe orientacje w badaniach pedagogicznych*, red. Danuta Urbaniak-Zajac i Jacek Piekarski, 77-90. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kupisiewicz, Czesław i Małgorzata Kupisiewicz. 2009. *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lippitz, Wilfried. 2000. Zrozumieć „obcego” czyli doświadczenie pedagogicznej irytacji. W: *Edukacja alternatywna. Nowe teorie, modele badań i reformy*, red. Jacek Piekarski i Bogusław Śliwerski, 62-69. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

- Międzynarodowa Sieć Streetworkerów Społecznych. 2008. *Międzynarodowy przewodnik metodologiczny po streetworkingu na świecie*, tłum. Ewa Szymczyk. Warszawa.
- Nalaskowski, Aleksander. 2009. Natura i kultura dzieciństwa. W: *Oblicza współczesności w perspektywie pedagogiki społecznej*, red. Wioleta Danilewicz, 123-137. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
- Olszewska-Baka, Grażyna i Lesław Pytka. 2000. Dzieci ulicy – metodologiczne aspekty profilaktyki interwencyjnej. W: *Dzieci ulicy – problemy, profilaktyka, resocjalizacja*, red. Grażyna Olszewska-Baka, 15-28. Białystok: Wydawnictwo eRBe.
- Pearsall, Judy. 1998, *The New Oxford Dictionary of English*. Oxford: Clarendon Press.
- Procter, Paul. 1978. *Longman Dictionary of Contemporary English*. London: Harlow.
- Queff, Daniel. 2005. Potrzeba działań pedagogicznych w środowisku otwartym, *Pedagogika Społeczna*, 4, 121-128.
- Réseau International des Travailleurs Sociaux de Rue. 2008. *Międzynarodowy przewodnik metodologiczny po streetworkingu na świecie*, tłum. Ewa Szymczyk. Bruxelles.
- Rey-Debove, Josette i Alain Rey. 1993. *Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Paris: Dictionnaires le Robert.
- Sobol. Elżbieta. 1997. *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sulima, Roch. 2003. Znikająca codzienność. W: *Życie codzienne Polaków na przełomie XX i XXI w.*, red. Roch Sulima, 230-248. Łomża: Oficyna Wydawnicza „Stopka”.
- Szluz, Beata. 2014. Streetworking jako nowa forma interwencji i pracy z osobami wykluczonymi społecznie. *Seminare*, 35(2), 101-111.
- Theiss, Wiesław. 1996. *Zniewolone dzieciństwo. Socjalizacja w skrajnych warunkach społeczno-politycznych*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Tischner, Józef. 1992. *Świat ludzkiej nadziei. Wybór szkiców filozoficznych 1966-1975*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Tokarski, Jan. 1983. *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo PWN.
- Wasilewska-Ostrowska, Katarzyna. 2018. Znaczenie streetworkingu w systemie pomocy społecznej. *Seminare*, 35(2), 95-105.
- Zgólkowa, Halina. 2000. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 28. Poznań: Wydawnictwo Krupisz.
- Zingarelli, Nicola. 1984. *Il nuovo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.